

COMPENDIUM MUSICAE

13

Directors:

Josep Antoni Alberola, Ramon Canut, Ferran Escrivà,
Isabel Ferrer i Jordi Reig

Miquel À. Múrcia i Cambra

JOSEP MELCIOR GOMIS I
LA CANÇÓ LÍRICA DE SALÓ

UNA APORTACIÓ VALENCIANA AL
PRIMER ROMANTICISME
MUSICAL EUROPEU

institució
alfons el magnànim
centre valencià
d'estudis i d'investigació

VALÈNCIA, 2017

© Miquel À. Múrcia, 2017

© De la present edició Institució Alfons el Magnànim-CVEI,
Diputació de València, 2017

Disseny de la coberta: Collage-no

ISBN: 978-84-7822-707-5

ISMN: 979-0-801210-10-4

Depòsit legal: V-544-2017

Impressió:

*«En un vitrall de canyots
escriu el nom del teu fill,
Melcior Gomis es diu
i amb el poble es confondrà.
Vindran els dies de pètals
I de l'amor aclarit,
I el seu nom, estava escrit,
el poble l'oblidarà»*

V. A. Estellés,
Mural del País Valencià

ÍNDIX

AGRAÏMENTS	11
PRÒLEG	
El nacimiento de la canción española en el siglo XIX, a càrrec del Dr. Francisco Carlos Bueno Camejo.	13
INTRODUCCIÓ	
«Gomis: la cançó del retornat»	15

PRIMERA PART

JOSEP MELCIOR GOMIS (1791-1836)

LA CREACIÓ DE CANÇONS LÍRIQUES EN EL PRIMER
ROMANTICISME EUROPEU

Josep Melcior Gomis i Colomer (Ontinyent 1791- París 1836)	
l'altre, el mateix: una versemblança biogràfica.	23
Aportació creativa d'un compositor valencià al primer romanticisme europeu. breu estudi i anàlisi de la producció de cançó lírica.	30
Cançons a l'exili: la transferència cultural.	30
Les cançons líriques-romàntiques: tradició hispànica i modernitat europea ..	36
La creació lírica de saló del compositor valencià	
Josep Melcior Gomis: València, Madrid, Londres i París.	39
Característiques formals i expressives	49

SEGONA PART

EDICIÓ DE LES CANÇONS LÍRIQUES
DE JOSEP MELCIOR GOMIS

Ayre daniño, el	57
A unos ojos verdes (si los hay)	61
Ay! Qué tentación de risa	65
Boleto et Tirana	71
Carême, la chacho moreno, el corazón en venta, el	77

Corazón en venta, el	81
Curro marinero, el	87
Desvelada, la	91
Dolor de los celos, el	95
Gitanilla zelosa, la	99
Himno musulmán	101
Inno a venera	105
I saw the tears	109
Madre la mi madre	113
Mira que bonito	117
Morenillo, el	119
Nuit de Noël, la	121
Orpheline, l'	129
Ritorno del pescatore, il	133
Si la mar fuera de tinta	137
Tendrás muchos amigos	141
Un navio, dos navios	143

TERCERA PART

A mode de conclusió	149
Abreviatures	153
Arxius consultats i acrònims	155
Bibliografia	157

AGRAÏMENTS

En els anys que han durat les intenses investigacions sobre Josep Melcior Gomis he contret deutes. Voldria agrair l'ajuda desinteressada de persones i institucions a les quals, aquesta part de la nostra investigació, deu la seua realització. El principal agraïment és per al Dr. Francisco Carlos Bueno Camejo i per a la Dra. Isabel Burdiel Bueno, de la Universitat de València, pel seu mestratge. També el meu agraïment a la compositora i Dra. Rosa Maria Rodríguez, i a la Dra. Suzanne Rhodes Draayer, professora de la Winona State University, així com al meu mestre de composició En Leonardo Balada, de la Universitat de Pittsburgh, pel seu recolzament constant. En nom de la brevetat, demane disculpes a tots aquells que no he nomenat directament. A ells els tinc presents en rellegir cada racó d'aquest treball.

Així doncs, voldria agrair a la Institució Alfons el Magnànim-Centre Valencià d'Estudis i d'Investigació el seu interès i el seu compromís pel nostre treball. Certament, en els moments actuals, els joves investigadors gairebé no disposem d'espais de suport per a la nostra tasca. Vaja per endavant al Dr. Vicent Flor –director de la Institució Alfons el Magnànim– i en Vicent Ferri –responsable de l'edició– el reconeixement a l'ajut i suport que han mostrat. Així com a les institucions com la Bibliothèque Nationale de France, The British Library, entre d'altres, per les innumerables peticions i paciència infinita per a propocionar-me la documentació que ha enriquit aquest treball.

Aquest volum de treball està extret d'un esforç que s'hi va traduir en una tesi doctoral nascuda l'any 2016. Si hem arribat a bon port n'és gràcies al suport incondicional i l'estima de mon pare Àngel, ma mare Pilar, i de David, que ha suportat en primera línia les malediccions, els estius saltejats de lectures i la distància. Sense ells no pagaria la pena i tot, sens dubte, hauria estat infinitament més difícil.

Comptat i debatut, no sols posem a l'abast una música inèdita fins ara innaccessible. Amb aquest volum de partitures de cançons líriques, presentem una part d'una tasca d'investigació més àmplia sobre el compositor valencià Josep Melcior Gomis i Colomer (1791-1836) que pretén desempolsar l'interés per un músic quasi ignot. Aquest treball d'investigació és l'òpera prima d'un apassionant patrimoni musical europeu nascut a terres valencianes.

Miquel Àngel Múrcia i Cambra

PRÒLEG

EL NAIXEMENT DE LA CANÇÓ ESPANYOLA AL SEGLE XIX

Escotar una cançó decimonònica espanyola de l'època ferrandina, amb un text que comença amb les frases «Las muchachas de La Habana son negras cual morcillas y quieren hacerse blancas a fuerza de cascarillas», òbviament, no resisteix cap comparació amb els textos dels *lieder* de Schubert, qui recorre a il·lustres literats com Goethe, Schiller, Möricke, i, fins i tot, a segones espases com Ludwig Rellstab, Wilhem Müller o Gabriel Seild.

L'autor d'eixa cantilena, tanmateix, és el pare de la cançó espanyola de saló: el sevillà Manuel del Pópulo Vicente García. El rerefons del text –que té certa gràcia, narrant la infidelitat conjugal de l'espanyol antillà amb la criada, mentre aquesta oblida les sabatilles sota el llit del seu senyor després d'una còpula, suposem apassionada–, permet observar l'esclavitud que encara hi havia a la Cuba colonial hispànica *in illo tempore*. Durant aquells dies es podien llegir als periòdics nacionals anuncis de cubanes de vint anys, que es venien al madrileny carrer d'Alcalá com a esclaves, tot indicant, això sí, que posseïen una «dentadura en perfecte estat». Feliçment, en els últims decennis de la centúria, el govern liberal presidit pel logronyés Práxedes Mateo Sagasta abolí la terrible lacra de l'esclavitud.

Per altra banda, no és menys cert que no sempre els poetes que utilitza Franz Schubert estigueren a l'altura de les circumstàncies. Així, les poesies de Müller en el *Winterreise* tenen una certa superficialitat, o, si es vol, banalitat, un tant periclitada. El vienés, per altra banda, no hauria pres mai un text en els llindars d'Himeneu, amb llençols arrugats pels moviments rítmics, sincopats, i l'il·lícit intercanvi de fluids corporals i contrastades gammes cromàtiques, amb diferents dosis de melanina en les seues epidermis.

I, Tanmateix, aquest caràcter popular, tan quotidià, està en l'origen de la cançó espanyola en el segle XIX. Això no és problema perquè considerem que

Manuel García fou un dels millors compositors del primer terç de la centúria. A més, l'herència de la *tonadilla* del navarrés Blas de Laserna o del català Manuel Esteve, durant la centúria del divuit, també arrossegà la temàtica conjugal i les seues tortuositats, contemplada amb senzillesa i realisme.

A més de conrear la *tonadilla* en els seus joves anys gaditans, Manuel García va saber captivar el públic gal amb una cançó com «Yo que soy contrabandista», un *polo* andalús l'assumpte del qual és un genuí precedent de l'òpera *Carmen* de Bizet i la novel·la de Merimée. Com a cantant d'òpera, Manuel García fou admirat, fins i tot, per un pintor francès de primeríssima línia, Eugène Delacroix¹.

En la nòmina de compositors del dinou que conreen la cançó espanyola, des de Manuel García fins a Felipe Pedrell, és de justícia recordar al valencià Josep Melcior Gomis. El músic d'Ontinyent també realitzà la seua particular diàspora des de l'Espanya de Ferran VII a la França de la *monarchie citoyen* de Lluís Felip d'Orleans, si de cas, més accidentada que la del sevillà.

En ocasions, Gomis ha estat censurat per incloure temes populars en les seues òperes, com si això fos un demèrit. Els que emeten aquestes crítiques obliden, per una banda, l'efervescència de la música vocal camerística de saló –llegiu: la cançó popular–, i, per un altre, l'estret maridatge d'aquesta amb el teatre líric. *Ítem* més: aquestes circumstàncies venen reforçades per la delectació de l'aristocràcia espanyola cap a la música tradicional hispana; un fenomen que arranca, –pel que respecta al món de la *tonadilla*–, a l'Espanya de Carles IV i el cèlebre concurs organitzat el 1791 per Gaspar Melchor de Jovellanos.

L'anàlisi i l'exhumació de les cançons del músic d'Ontinyent és –com diria el *cantinier* de «Chez Moustache» en la deliciosa pel·lícula de Billy Wilder, *Irma la dulce*– «altra història» que no em correspon a mi desvetlar. Una meravellosa història que vosté, benvolgut lector, té en aquest llibre, detalladament i científicament analitzada per un brillant músic i investigador: «hombre de prez», en paraules del dramaturg gallec Ramón María del Valle Inclán: Miquel Àngel Múrcia i Cambra. La lectura del present llibre, autèntic *docere et delectare* horacià, no té cap desperdici.

Dr. Francico Carlos Bueno Camejo
Universitat de València

---

1 BLASCO MAGRANER, J. S. i BUENO CAMEJO, F. C.: «The image of the Opera in the History of Painting: Delacroix and Rossini's Otello». En: *Global Journal of Human Social Science*, vol. 14, n° 2-A, U.S.A., 2014. ISSN: 0975-587X.

INTRODUCCIÓ

GOMIS: LA CANÇÓ DEL RETORNAT

L'any 1844, Franz Liszt donà tres concerts públics al Teatre *del Circo* a Madrid i un altre concert de caire privat al Palau reial. En aquell jorn, la reina Isabel II obsequià Liszt amb un alfiler de brillants. A la cort espanyola d'Isabel II s'hi col·leccionaven partitures: en aquesta època es van comprar les nou simfonies de Beethoven, les simfonies de Schubert, Mendelsshon, Schumann i Berlioz; a més de música molt variada d'autors com Spohr, Boildeu, Cherubini i Melcior Gomis.² Huit anys abans, el dimecres 27 de juliol de 1836, en la Rue Saint Georges de París, morí el compositor valencià Josep Melcior Gomis. Al llarg dels dies posteriors al seu traspàs, els setmanaris i butlletins de la ciutat parisenca –entre d'altres europeus i nordamericans– publicaven la notícia adjuntant semblances biogràfiques del compositor ontinyentí Josep Melcior Gomis. Les notes incorporaven crítiques sobre la seua música i els seus avatars vitals, en un discurs general d'una compassió pòstuma a un músic del que s'esperava molt més, com digué Berlioz: *C'est qu'il était permis d'espérer pour lui une brillante carrière.*³

Quasi un segle després, les referències bibliogràfiques europees continuen dedicant cròniques de la història del talentós compositor de l'òpera còmica *Le Diable à Séville*, l'exòtic escriptor d'himnes liberals espanyols exiliat a París i Londres, el contradictori compositor d'himnes religiosos a la Catedral de València; amb uns avatars artístics i biogràfics lleugerament disparats, llu-

---

2 SUBIRÁ, J., *El Teatro del Real Palacio (1849-1851)*. Madrid: CSIC, 1950, pp. 154 i ss.

3 BERLIOZ, H., «Gomis» a BNF, *Revue Gazette Musicale de Paris*, núm. 32, 1836/08/07. París, s. ed., 1836, pp. 275-277.

nyans i bàrbars. Hereu de la tradició polifònica hispànica, compositor d'himnes liberals al trienni revolucionari, exiliat i compositor d'òperes còmiques, reconegut pedagog, creador de cançons líriques de moda a l'Europa del primer terç del XIX, sempre havia estat massa perifèric, contradictori i heterodox per a encarnar l'oficial identitat musical espanyola i valenciana.

Així doncs, en aquells butlletins i setmanaris europeus s'apropaven a una figura d'un músic «amb talent i temperament» que va haver de lluitar contra els seus designis i «va morir massa jove».⁴ Massa compositor d'himnes i no suficientment compositor d'òperes, massa compositor d'òperes còmiques i, en canvi no suficientment compositor de cançó lírica de saló; com a molt un compositor de cançons que no sap desprendre's de la polifonia religiosa.

A la lletra manuscrita que Gomis escriu des de Londres el 12 de juny de 1829 expressa el seu anhel íntim amb aquestes paraules: *Yo el hombre mas libre é independiente del mundo en el fondo de mi alma, soy el mas esclavo de cuantos existen*. La vida quotidiana, els anhels íntims, el joc biogràfic. En totes les etapes vitals del compositor valencià s'hi desprén una profunda concepció del subjecte jo que és qui el condueix a recercar els seus objectius. Però aquests objectius anhelats s'hi construeixen, s'hi destrueixen i s'hi reformulen cada any en la intimitat de la reflexió individual de Gomis. Els distints processos vitals del compositor valencià; la seua marxa ben menut a València com a depurat de la Catedral, l'escriptura de música sacra i l'estudi amb Josep Pons de la tradició polifònica, el liberalisme i l'enrolament en una banda militar, la seua residència a Madrid l'any 1819, l'autoria dels himnes patriòtics –l'Himne de Riego, entre d'altres– i la participació en una revolució que tingué un paper altament filharmònic, l'exili polític i l'arribada a la ciutat de París que provocà la connexió amb l'avantguarda musical; els seus èxits a Londres (1826-29); la tornada a París, on Gomis s'esforça per estrenar òperes, fins al seu traspàs, l'any 1836; lluny d'una visió i reacció simplista, trobem un subjecte en constant transformació, sempre a la recerca d'un anhel vital que busca les esclertes del sistema per desenvolupar les seues aspiracions.

Certament, la revolució francesa i per extensió les revolucions radicals liberals en les distintes monarquies europees van fer tremolar els ciments polítics de la vella Europa i va plantejar qüestions fonamentals sobre la naturalesa de l'estat, la nació i la relació dels individus; assumptes que després de les conquestes napoleòniques van adquirir un pes fonamental i una urgència especial en diversos estats absolutistes europeus. Fet i fet, la generació de Gomis fou la primera –al igual que ho fou la generació de Beethoven en relació a «Alemanya»– que l'aspiració «Espanya» com a subjecte nacional polític modern era una aspiració política versemblant, no una simple abstracció. Així

---

4 BNF., *Le Menestrel, Musique et Théâtres*, núm.3383, 1895/06/30. París: Heugel, 1895, p.1.

doncs, Josep Melcior Gomis –i la seua música– viviren en el difícil i conflictiu trànsit de l'absolutisme al liberalisme en una pugna –problema substancial– entre la legitimitat històrica del nou estat i la legitimitat revolucionària.

A diferència de la música procedent de les escoles galants i preclàssiques de Mannheim, Viena i Berlín; alguns escoltaren en la música romàntica del XIX com a models sonors d'una societat ideal. Així, per una banda s'hi vinculava la sonoritat del primer romanticisme a la projecció d'un Estat cosmopolita que transcendia totes les fronteres polítiques i lingüístiques; i que disposava de la música instrumental i la simfonia com a principal manifestació. Mentrestant, d'altres van escoltar en elles les aspiracions dels estats-nacions incipients que naixien de la fractura liberal revolucionària del tombal del segle XVIII.⁵ En ambdues manifestacions sonores de l'oïda romàntica, s'hi proporciona un model per a la relació epistemològica entre l'individu i la col·lectivitat, entre el subjecte i l'objecte, entre el jo, el mateix i l'altre.⁶ Així, al mateix temps que la música academicista actual té molt poc a vore amb la que Gomis componia, la seua existència de hui no s'entén sense els canvis que aquella va experimentar –tant en la seua naturalesa discursiva com ara bé en la seua dimensió simbòlica– a partir de la ruptura creativa i de la ruptura liberal als anys trenta del segle XIX.

Malgrat tot açó, Josep Melcior Gomis disposa d'una sèrie d'elements que, combinats de les més estranyes formes, segueix operant en negatiu en la recuperació de l'obra creativa de Gomis d'una forma que emmascara els problemes del present i els distorsiona. Comptat i debatut, s'hi podria així, tal vegada, comprendre millor la sempre quebrada forma en la que les reminiscències del passat enlluernen el present des dels racons més insòlits de la nostra història.

L'objectiu d'aquest treball és il·luminar alguns dels problemes que han quedat apartats per la pràctica musicològica i biogràfica amb l'aportació de part de la seua producció creativa com ara són les cançons líriques de saló europeu. No es tracta, per descomptat, de substituir uns estudis que, cada vegada amb més eficàcia, estan renovant el coneixement d'una herència creativa crucial per a l'Europa contemporània. El que s'hi pretén és introduir una perspectiva capaç d'abordar les pràctiques creatives europees del primer romanticisme amb la valoració de l'aportació d'un músic valencià en un moment de canvis fonamentals i de transferència cultural.⁷ La metodologia adoptada disposa de tres característiques. En primer lloc, preten transcendir la

5 BONDS, M. E., *Music as Thought, Listening to the Symphony in the Age of Beethoven*, Princeton, Princeton University Press, 2006.

6 BURDIÉL, I., i DAVIS, J. C., (eds.), *El otro, el mismo: Biografía y autobiografía en Europa*, València: PUV, 2005.

7 BERGADÀ, M., «Musiciens espagnols à Paris entre 1820 et 1868: Etat de la question et perspectives d'études» a JAMBOU, L., (dir.) *La musique entre France et Espagne. Interactions stylistiques*. París: Presses Université Sorbonne, 2003, pp. 17-38.

carència d'anàlisi de la música romàntica valenciana i hispànica per aprofundir en l'estudi minuciós de la seua pràctica i producció creativa. En segon lloc, i en estreta relació amb l'aspecte anterior, la perspectiva que hem aportat tracta d'eludir els efectes de la idealització o de la negació implícits en la visió sobre la música de Gomis. En darrer lloc, els diversos paràmetres de investigació conflueixen en aquest treball no sols musical, sino també històric i cultural, pel que l'aportació de les cançons pretén no sols ser la darrera estació d'un viatge, sinó la porta de sortida de futurs debats i interpretacions de la música del valencià Melcior Gomis.

La música en el primer terç del segle XIX es debatrà entre els itineraris programàtics i les produccions abstractes, de manera que s'hi certifiquen les marques i tòpics fonamentals del romanticisme: subjectivisme, intuïció i l'experiència sensitiva.⁸ En aquesta revolució burgesa del gust, s'hi establiren etiquetes i regles de la reputada qualitat de l'experiència col·lectiva de l'oïda en una experiència operística de gran tradició a París que recercava nous repertoris, nous espais i formació artística, però que s'hi emprava per a la transmissió i recepció de models.⁹

De fet, la creació musical de Gomis s'hi desenvolupa en un període d'una commoció generalitzada en els dominis de la música amb la generació de les idees d'estil, la noció dels models auditius, l'ensenyança i l'aprenentatge musical, els encàrrecs, el gust oficialitzat de la burgesia, la crítica i tota la resta d'altres paràmetres conseqüents amb la gran transformació que produïa sorpresa i alarma entre els coetanis; essent un moment de profunda transformació sociopolítica i de forta transferència cultural provocada per la difusió de la música de teatres a l'àmbit domèstic i una revolució de significants en la música del segle XIX que tindrà com a epicentre les ciutats de París i Londres, però que es nutrirà de l'experiència de l'exili polític i aprofundirà en la transmissió i transferència cultural entre diverses tradicions europees.¹⁰

La ciutat de París és l'arquetip més treballat al voltant del significat cultural del consum musical. Així doncs, la ciutat de París s'havia transformat en un món cultural que oblidava els concerts de l'Antic Règim per a passar a una ciutat on es destacava l'exaltació de les masses, amb l'entreteniment vinculat a la revolució política, l'experiència musical del terror i de la ideologia jacobina per a transformar-se progressivament cap a finals del primer terç del segle XIX en un consum cultural vinculat a la respectabilitat i la burgesia –destacable per

8 POLO, M., *Música pura y música programática*. Barcelona: l'Auditori, 2011.

9 ARREGUI, J., i VELA DEL CAMPO, J. A., *La ópera trascendiendo sus propios límites*. Valladolid: Universidad de Valladolid, 2003.

10 FAUSER, A., (ed.) *Music, theater and Cultural Transfer: Paris 1830-1914*; Chicago. University Press, 2009: pp. 35 i 298.

la consolidació dels concerts públics–, la vinculació del *Théâtre Italien* i les elits parisenques, per tal d'arribar als anys 30 a una revolució de l'òpera que renaixia cap a la *Grandeur*. En aqueix reviscolament del consum d'òpera als anys 30 a París, s'ha de remarcar la importància de la presència de la música de Beethoven i el que s'ha denominat com l'experiència musical del romanticisme.

En l'actualitat, la influència de J.M.Gomis, la seua significació política com a compositor d'himnes, l'acceptació pública dispensada per altres creadors operístics coetanis i la reivindicació bibliogràfica francesa fins al tombant del segle XX, segueix sent objecte de controvèrsia. De fet, la música de Josep Melcior Gomis no s'hi pot entendre sense tindre en compte la resistència i la indiferència que va despertar en les successives generacions de músics i compositors hispànics.¹¹

Les crítiques al voltant de la música de Gomis han estat divergents. Per una banda, la música de Gomis ha estat definida amb reminiscències rossinianes: *la musique à paru entachée de réminiscences rossiniennes*.¹² D'altra banda, definida com a forta, càlida i plena de consciència: *La musique de M. Gomis est forte, pleine, chaude et consciencieuse*.¹³ Altres vegades s'elogiava la seua instrumentació nova i vigorosa i les seues inspiracions melòdiques originals: *M. Gomis, un génie d'instrumentation neuve et vigoureuse, et des inspirations mélodiques d'une puissante originalité*.¹⁴ Però, la crítica emfatitzava l'abús del ritme i la modulació hispànica, la carència de varietat i l'escriptura vocal poc apropiada per a la veu: «Les ouvrages de Gomis ont le défaut de reproduire trop souvent le rythme et la modulation de la musique espagnole. S'ils attestent un véritable talent, ils manquent de variété, et, chose assez singulière chez un professeur de chant, sa musique est écrite d'une manière peu favorable pour la voix.»¹⁵

Malgrat que les realitzacions creatives de Gomis, en l'opinió de molts, són desiguals, ens sembla de molt poc interès assenyalar quines preferim o quines d'aqueixes considerem menys aconseguides: un simple exercici de gust auditiu condueix la problemàtica gomisiana a un judici crític ambigu. Al nostre parer, resulta més valuós suggerir –amb aquesta publicació de cançons líriques– els termes d'una discussió en la que s'hi pugua esgrimir raonablement

11 I per què no dir-ho, també entre els diferents responsables i institucions culturals espanyoles i valencianes.

12 CLÉMENT, F., i LAROUSSE, P., *Dictionnaire Lyrique ou Histoire des Opéras*. París, Ed. Grand Dictionnaire Universel. 1867-1869, pp. 5, 211, 584.

13 BNF., *Le Menestrel, Musique et Théâtres*, no 3402, 1896/06/07 París, Heugel, 1896, p.178.

14 BNF., *Le Journal amusant: Journal illustré*, núm. 118, 1858/04/03, París, s. ed., 1858, p. 6.

15 BNF., LAROUSSE, P., *Grand Dictionnaire Universel du XIXe siècle*, T. 7. París: Administration du Grand Dictionnaire Universel, 1870, p. 887.

judicis i conflictes. Amb aquest compendi renadiu de cançons –inèdites fins ara– reapareix una producció de cançó lírica, al igual que el personatge retornat d'entre la mort que protagonitzà l'exitosa òpera còmica de Gomis *Le Revenant* estrenada l'any 1833. D'aquesta manera, l'avaluació futura del patrimoni de Gomis –i per extensió del patrimoni dels valencians– serà més convincent si es presenta com un producte derivat de la tasca crítica. És ací on rau la importància de la publicació d'aquesta part de l'obra compositiva del músic valencià.

PRIMERA PART

JOSEP MELCIOR GOMIS (1791-1836):
LA CREACIÓ DE CANÇONS LÍRIQUES
EN EL PRIMER ROMANTICISME EUROPEU

JOSEP MELCIOR GOMIS I COLOMER (ONTINYENT 1791 - PARÍS 1836).
UNA VERSEMBLANÇA BIOGRÀFICA

L'any 1877 es publicaven les memòries de l'afamat compositor francès Adolphe Adam, coetani del valencià Gomis. En les anotacions referents a la concessió de la distinció de Cavaller de la Legió d'Honor l'any 1836, Adam anotava a peu de pàgina una indicació força interessant.

(Chevalier de la Légion d'honneur 1836) En même temps qu'un autre compositeur Gomis, pour lequel Berlioz, qui n'était pas tendre à l'égard de ses confrères, professait une grande estime, et qui donna à l'Opéra-Comique plusieurs ouvrages: le Diable à Séville, le Portefaix et Rock le Barbu.¹⁶

Berlioz, qui no acostumava a ser tendre amb els seus col·legues, professava una gran estima declarada per Gomis, qui havia rebut també el 30 d'abril de 1836 la distinció de Cavaller de la Legió d'Honor de mans del rei-ciutadà Lluís Felip d'Orleans.

Josep Melcior Dídac Gomis i Colomer va nàixer a finals del segle XVIII i va morir en les acaballes del tercer decenni del segle XIX. El compositor valencià va viure en un món en efervescent transformació que deixava les estructures anquilosades del passat per una transformació industrial i política. L'exitosa empresa de Gomis fou ser compositor a Europa, malgrat la seua procedència perifèrica, en una època que encetava un món de guerres i pau, de revolucions i emergents nacionalismes, en una carrera oberta al talent, a l'energia, al treball i a la capacitat.¹⁷

D'altra banda, no s'hi va produir, paradoxalment, l'aparició d'una societat oberta de lliure competència, sinó una societat tancada per la burocràcia, característica de l'època burgesa i liberal, en una reconstrucció jeràrquica de la societat sota la igualtat política del règim.¹⁸

---

16 ADAM, A., *Adolphe Adam, sa vie, carrière, Ses memories artistiques*, París, Capiomont, 1877, p. 113.

17 HOBBSAWM, E., *La era de las revoluciones. 1789-1848*. Barcelona, Crítica, 1997. pp. 195-197.

18 A la vista del panorama desesperançador i carent de la historiografia musical valenciana d'estudis que abordaren els aspectes d'aquesta investigació, ens animà el propòsit d'acometre una

A hores d'ara la trajectòria i figura del músic valencià segueix essent desconeguda.

Al setmanari *La Phalange*, com en molts altres periòdics d'aquell estiu de l'any 1836, es publicà una versemblança biogràfica del músic valencià.¹⁹

En aquella publicació, de temàtica necrològica sobre el músic, l'autor anònim s'hi preguntava:

Què dir ara de la forma en què la societat tracta els artistes? Ací hi ha un home d'un talent reconegut, d'una superioritat admirada per tots els homes competents, que viu i mor en un estat pròxim a la indigència, un home que sense l'ajut d'un amic que va apreciar el mèrit del seu art, hagués mort de fam des de fa molt de temps. Als qui s'hi pregunten la raó de per què va abandonar Londres, allà on les seues lliçons li procuraven una existència digna, no se sap respondre; doncs no s'hi comprendrà mai com un home pot tindre més set de glòria que de diners, i com es pot abandonar una posició assegurada per a còrrer darrere de la vaguetat fantasmagòrica de la fama.

Els estudis que s'han apropiat a Gomis insistien permanentment en la dotació de significat d'artista romàntic a través de l'antibiografia –producte del tòpic i de l'anecdòtic mètode biogràfic del període noucentista–.²⁰

No obstant, Gomis era un ser plural i divers; i al nostre parer, sols des d'aquesta concepció podem apropar-nos a un subjecte que es va definir com Joseph Melchior Gomis, Jose Gomis, Joseph Gomis, J. M. Gomis, J. Mer. Gomis, o inclòs JMG. Tots ells són un subjecte en constant construcció. Tots ells són a la vegada, el mateix Gomis i l'altre. Front a la imatge d'un compositor perseguit per l'infortuni que mor prematurament a les portes de la seua entrada a la *Grand Opéra*, el perfil biogràfic de Josep Melchior Gomis serveix, precisament, per convocar les forces i les possibilitats socials i individuals que pugnen per donar sentit al poder transgressor de l'acció individual front a l'autoritat sufocant del sentit comú, i resistir front a l'anomia i la desintegració de les històries de soroll.

Josep Melchior Dídac Gomis i Colomer naix a la populosa vila d'Ontinyent el 6 de gener de l'any 1791, essent el fill major de Josep Gomis i d'Antònia Colomer. Gomis arriba al món a la casa on s'establia el nucli familiar format

---

recerca rigorosa que suposara la primera aproximació metodològica –que no pas necrològica– al fenomen musical i al subjecte de Josep Melchior Gomis. Així doncs, queda pendent la publicació d'una aportació biogràfica sobre el músic Gomis que done resposta a una sèrie d'interrogants fonamentals necessaris, al nostre parer, per a comprendre, accedir i valorar la vida de transgressió del compositor valencià i la seua producció creativa.

19 BNF., «Gomis» *La Phalange*, 1836/08/04. París: s. ed., 1836, p. 106.

20 Dues obres han estat les referents per a l'apropament de la figura d'este compositor. L'obra de DOWLING, J., *Jose Melchor Gomis. Un Músico Romántico*. Madrid: Castalia, 1973. I l'obra de GIBBERT, R., *Gomis. Un músico romántico y su tiempo*. Ontinyent: Servei Publicacions de l'Ajuntament d'Ontinyent, 1988.

pels Gomis-Colomer situada a l'actual carrer Gomis d'Ontinyent i que, malgrat diverses intervencions, encara s'hi conserva. Josep Melcior és el fill major dels tres germans de la família Gomis-Colomer; Josefa Gomis i Antonio Gomis. Els Gomis eren pintors d'ofici i músics procedents d'Elx, realitzant diversos treballs pictòrics menors al voltant de les poblacions d'algunes comarques valencianes, mentre que Antònia Colomer era natural d'Ontinyent i procedia d'una branca dels Colomer que no arribà a ennoblir.²¹

Ambdues famílies estaven integrades plenament en el teixit cultural, propietari i social de la vila valenciana.²²

La infantesa de Gomis transcorre en un país de muntanyes que experimenta el protoindustrialisme amb els molins i batans de paper i de tèxtil, i amb la progressiva aplicació del capitalisme agrícola que atorgaran a Ontinyent un paper econòmic privilegiat al segle XIX.

No obstant, la infantesa de Gomis es desenvolupa en una situació cultural perifèrica on la Capella de l'Assumpció de Santa Maria d'Ontinyent esdevé una oportunitat, si més no, l'única oportunitat, de vincular-se amb l'estudi de la música. És allí on Gomis estudiarà els fonaments teòrics i musicals sota la tutela del jove mestre de Capella, Antoni Soriano.²³

En un país de muntanyes, la vida a la Capella de Santa Maria d'Ontinyent esdevé la contingència del canvi i davant les aptituds mostrades per l'infantet Gomis, mossén Soriano decideix el seu ingrés com a depurat a la Catedral de València. Això ocorregué el 15 de gener de l'any 1800.²⁴

Al voltant dels anys 1810 i 1818, Josep M. Gomis viu un període de contacte amb el Liberalisme degut a la Guerra del Francès i al període transformador i modernitzador. Des de l'escolania de la Catedral de València realitza la composició de cançons líriques profanes en un ambient eclesiàstic. Són unes cançons que posteriorment estaran de moda als recitals lírics de París i Londres en el primer Romanticisme, com per exemple la *Canción a unos ojos verdes*. La muda de veu de Melcior Gomis i la mort del mestre de Capella Josep Pons, posen el futur del músic valencià en una cruïlla.²⁵

En un acte de contingència radical, decideix abandonar la seua vida eclesiàstica estable, i enrolar-se en un regiment militar com a director d'una banda musical en arribar un batalló liberal a València, després de la vivència durant la Guerra del Francès, a més de la seua situació a la Catedral de València,

21 AMO., Padró de Hisendes 1804, 1827-31 i 1836.

22 AMO., Llibre de l'Equivalent. 1802. Volum 1.

23 MÚRCIA CAMBRA, M.À., «Una mort tràgica, una vida vulgar, una obra sorprenent, una empremta esborrada. Josep Melcior Gomis i la segona part inèdita del seu mètode de Cant i Solfeig» en *Alba. Revista d'Estudis Comarcals de la Vall d'Albaida*, núm. 20/21. Ontinyent: Servei de Publicacions, 2006.

24 ACV., Actes capitulars, 1805, volum 332, fol. 86.

25 ACV., Actes capitulars, 1812, volum 339, fol. 31.